

دانشگاه سям نور

مبانی زیبایی شناسی

(رشته هنرهای صناعی)

دکتر الیاس صفاران نسرین فرهی

سرشناسه	: صفاران، الیاس، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدید آور	: مبنای زیبایی‌شناسی/تالیف الیاس صفاران، تفسیرن فرهنگی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه پیام‌نور، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: چهارده، ۱۷۷ ص.
فروست	: دانشگاه پیام نور؛ ۲۵۵۷. گروه هنرهای کاربردی؛ ۱۹ / ۱
شابک	: 978 - 964 - 14 - 0605 - 1
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
وضعیت فهرست نویسی	: کتابنامه.
موضوع	: زیبایی‌شناسی
موضوع	: Aesthetics
شناسه افه	: فرهنگی، تفسیرن، ۱۳۵۴ -
شناسه افزوده	: دانشگاه پیام نور
شناسه افزوده	: Payam Noor University
رده بندی کنگره	: BH۲۰۱/ص۷۲۱
رده بندی دیویی	: ۲۰۱/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۶۴۷۱

دانشگاه پیام‌نور

اول شهریور ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰ جلد

قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

مبنای زیبایی‌شناسی

مؤلفان: دکتر الیاس صفاران، تفسیرن فرهنگی

ویراستار علمی: منصور حسین پورمیزاب

تهیه و تولید: دفتر تدوین و تولید کتب و معرفی آوازش

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و توزیع دانشگاه پیام‌نور

شابک: ۱ - ۰۶۰۵ - ۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0605 - 1

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام‌نور مجاز می‌باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید.

(کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام‌نور است. تولید، کپی یا خلاصه‌برداری، نشر و ترجمه، چاپ، اهدا، توزیع گسترده، تهیه CD و ... این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح پشت و روی جلد و ... بدون اخذ مجوز کتبی از معاونت فناوری و پژوهش دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. متخلفین وفق قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان دارای مسئولیت حقوقی و کیفری بوده و تحت پیگرد قرار می‌گیرند.)

آدرس فروشگاه مرکزی چاپ و انتشارات دانشگاه پیام‌نور: تهران، خیابان شهید رجایی،

نرسیده به تقاطع آزادگان، جنب ورزشگاه یادآوران. تلفن: ۵۵۵۰۲۱۰۴ - ۵۵۰۰۹۸۳۸

سایت فروش اینترنتی: <http://digibook.pnu.ac.ir>

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	نه
مقدمه.....	سیزده
راهنمای مطالعه کتاب.....	چهارده
فصل اول. بررسی مبانی زیبایی‌شناسی.....	۱
هدف کلی.....	۱
هدف‌های یادگیری.....	۱
۱-۱ هنر، زیبایی، حسن و جمال.....	۱
۱-۱-۱ خصلت‌های همانند زیبایی هنر و زیبایی طبیعت.....	۵
۱-۱-۲ خصلت‌های ناهمانند هنر.....	۵
۲-۱ حسن و جمال از دیدگاه اسلام و هنر اسلامی.....	۱۰
۱-۲-۱ زیبایی و جمال در تفکر دینی.....	۱۱
۳-۱ فن، صنعت و ابداع هنری.....	۱۳
۴-۱ هنر در ایران باستان.....	۱۸
۵-۱ خاستگاه و پیشینه زیبایی‌شناسی.....	۲۱
۶-۱ ادراک زیبایی و نسبت آن با دیگر مراتب ادراک.....	۲۴
۱-۶-۱ مرتبه حس.....	۲۵
۲-۶-۱ مرتبه خیال.....	۲۵
۳-۶-۱ مرتبه تعقل.....	۲۶
خلاصه فصل اول.....	۲۹
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول.....	۳۲
فصل دوم. تاریخ نظریات و سیر تحول مبانی زیبایی‌شناسی.....	۳۷

۳۷	هدف کلی
۳۷	هدف‌های یادگیری
۳۷	۱-۲ سیر تحول زیبایی‌شناسی از دیرباز تا کنون
۴۱	۱-۱-۲ یونان باستان
۴۲	۲-۱-۲ تأثیرات فلسفه بر باورهای کهن یونان
۴۴	۲-۲ دیدگاه فلاسفه کهن به مفهوم زیبایی‌شناسی
۴۴	۱-۲-۲ هراکلیتوس
۴۵	۲-۲-۲ فیثاغورث
۴۷	۳-۲-۲ امپدوکلس
۴۸	۴-۲-۲ پارمنیدس
۵۱	۵-۲-۲ ارات
۵۲	۶-۲-۲ افلاطون
۵۶	۷-۲-۲ ارسطو
۶۴	۸-۲-۲ فلوطین
۷۱	۳-۲ روم باستان
۷۲	۱-۳-۲ اندیشه رواقی و پیچ‌ری
۷۵	۲-۳-۲ سنت آگوستینوس
۷۷	۳-۳-۲ هنر و زیبایی از دیدگاه توماس آکوئیناس
۸۰	۴-۳-۲ سنت فلسفی مسیحی
۸۲	۵-۳-۲ حکمت هنر و زیبایی در تنولوژی
۸۵	۶-۳-۲ قرون وسطی
۸۶	۴-۲ زیبایی‌شناسی از نظر بزرگ‌ترین منبع اندیشه اسلامی (قرآن کریم)
۹۰	۵-۲ زیبایی از منظر فلاسفه اسلامی
۹۰	۱-۵-۲ ابن عربی
۹۱	۲-۵-۲ ابن سینا
۹۵	۳-۵-۲ شیخ اشراق (سهروردی)
۹۵	۴-۵-۲ ملاصدرا
۱۰۰	۶-۲ فلسفه جدید و متفکران دوران رنسانس تا قرن بیستم
۱۰۰	۱-۶-۲ آشنایی با افکار دکارت و هایدگر
۱۰۳	۲-۶-۲ باومگارتن
۱۰۹	۳-۶-۲ هنر و زیبایی‌شناسی در نظر دیوید هیوم
۱۱۴	۴-۶-۲ نظر کانت درباره داورى زیاشناسانه
۱۲۳	۵-۶-۲ شلیینگ
۱۲۷	۶-۶-۲ نیچه
۱۳۰	۷-۶-۲ کروچه
۱۳۲	خلاصه فصل دوم
۱۳۴	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم

فصل سوم. مکاتب فلسفی قرن بیستم (دوره معاصر).....	۱۳۹
هدف کلی.....	۱۳۹
هدف‌های یادگیری.....	۱۳۹
۱-۳ تبیین دیدگاه کی‌یرکه‌گور و اگزیستانس.....	۱۳۹
۱-۱-۳ شرح فلسفه اگزیستانس و قیاس آن با دیگر اندیشمندان.....	۱۴۰
۲-۳ آشنایی با دیدگاه و تاریخچه هرمنوتیک.....	۱۴۱
۱-۲-۳ سوابق منطق هرمنوتیک و مبانی آن.....	۱۴۲
۲-۲-۳ مبانی هرمنوتیک.....	۱۴۴
۳-۲-۳ مفهوم هرمنوتیک.....	۱۴۴
۴-۲-۳ انواع هرمنوتیک.....	۱۴۶
۳-۳ آشنایی با تاریخچه فنومنولوژی.....	۱۶۰
۱-۳-۳ فلاسفه پسارمگل.....	۱۶۳
۲-۳-۳ جایگاه بابی در مکتب فنومنولوژی (پدیدارشناسی).....	۱۶۷
خلاصه فصل سوم.....	۱۶۸
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سوم.....	۱۷۰
پاسخنامه خودآزمایی‌های چهارگزینه‌ای.....	۱۷۳
منابع.....	۱۷۵

پیشگفتار

سال‌هاست که زیبایی‌شناسی به عنوان یک علم، بر آن است که راه علوم طبیعی را پیش گیرد و مانند علم فیزیک، شیمی یا زیست‌شناسی با روش‌های این علوم عمل کند، ولی مشخص شد که زیبایی‌شناسی برخلاف علوم طبیعی، تأثیر عاطفی دارد و نمی‌توان آن را در آزمایشگاه، مانند پدیده‌های بی‌جان یا جاندارانی همچون خرگوش مورد آزمایش قرار داد.

در حال حاضر، زیبایی‌شناسی با آنکه علم جوانی نیست به دلیل دو مانعی که در مقابل آن قرار داشته، از نظام مشخصی برخوردار نشده است. از یک طرف، زیبایی‌شناسی همانند روانشناسی، باحالات و عوالم درونی انسانی، یعنی ادراک و عاطفه، غم و شادی، زیبایی و اراده و غریزه سروکار دارد و از طرف دیگر، مفهوم و احکام آن به شدت نسبی است؛ به این معنی که هر کس یا هر گروه مفاهیم زیبایی‌شناسی را به سواست خود تعبیر و ارزش‌گذاری می‌کند و ما را به اصول یا الگوهای سنجیده‌ای که برانند فرایند هنرآفرینی و هنرپذیری را هدایت و تسهیل کنند، ناائل می‌گرداند. باینکه زیبایی‌شناسان در مورد ملاک‌های زیبایی، هم‌داستان نیستند، هر شیئی یا پدیده‌ای را که در هنرپذیر، احساس خوشایندی برانگیزد، اعم از اینکه زمینه‌ای طبیعی یا هنری داشته باشد، زیبا و برخوردار از زیبایی می‌دانند.

در نتیجه به‌جز فلسفه، هیچ علم دیگری نمی‌تواند آن را بررسی کند، چراکه زیبایی چیزی نیست که بتوان آن را دید، در آزمایشگاه آزمایش کرد و یا فرمولی برای آن به‌دست آورد. فلسفه در پی آن است که زیبایی و امر زیبا را خوب بشناسد و حقیقت و

مشخصات آن را تعیین کند و اگر ممکن شد، اصول و قواعد زیبایی را در اختیار همگان قرار دهد. این حوزه از فلسفه که به زیبایی و چیستی آن می‌پردازد، زیبایی‌شناسی نام دارد. در زیبایی‌شناسی، مانند همه حیطه‌های دیگر فلسفه، با بنیادی‌ترین پرسش‌ها درباره زیبایی و چیستی آن روبرو هستیم. سؤالاتی مانند:

اصولاً ما به چه چیزی زیبا می‌گوییم؟ آیا زیبایی وجود واقعی دارد، یعنی امری است که در جهان خارج، وجود خارجی دارد و می‌توان به آن اشاره کرد یا اینکه از امور ذهنی است و چیزی به نام زیبایی وجود ندارد؟

آیا زیبایی، مطلق است؛ یعنی یک چیز زیبا برای همگان و برای همیشه زیباست؟ و یا امری نسبی بوده و ممکن است شخصی چیزی را زیبا بداند و کسی دیگر زیبا نداند و یا چیز زیبا گذشت زمان، زیبایی خود را از دست بدهد؟ آیا می‌توان گفت که زیبایی به اشیا و وجودات اضافه شده است؛ یعنی یک شیء داریم و یک زیبایی که با آن ترکیب شده است؟ قرعۀ زرایی ثابت‌اند یا متغیر؟

نزدیک‌ترین اندیشه‌ای که در تاریخ گذشته بشر سراغ داریم و بسیار به مکتب جمال نزدیک است، عقاید افلاطون درباره زیبایی است. افلاطون می‌گوید که روح آدمی در عالم مجردات و قبل از آنکه به جهان مادی هبوط کند، حسن مطلق و حقیقت زیبایی را بی‌پرده دیده است و چون در این عالم به زیبایی صوری بازمی‌خورد، زیبایی مطلق را به یاد می‌آورد.

تقسیم زیبایی به محسوس و معقول از او آغاز می‌شود. و از این نظر مکتب جمال نخستین گام‌های فکری خود را به او مدیون است؛ زیرا بر زیبایی جسمانی اهمیت داده و آن را مرتبه ابتدایی زیبایی دانسته که وسیله ارتقا به زیبایی معقول و مثالی می‌شود.

زیبایی را نمی‌توانیم تعریف کنیم، به ناچار بایستی سخن آناتول فرانز را بپذیریم که: «ما هرگز به درستی نخواهیم دانست که چرا یک شیء زیباست»؛ اما این مطلب مانع نشد که صاحب‌نظران و هنرمندان به تعریف زیبایی بپردازند. اگر از معنای لغوی آن شروع کنیم: زیبا به معنی زبیده، نیکو و خوب است که نقیض زشت و بد باشد. جمیل و صاحب‌جمال و خوش‌نما و آراسته و شایسته (ناظم الطبا)، هر چیز خوب و باملاحت بود و نیکو و آراسته باشد (شرفنامه منیری)، نیکو، جمیل، قشنگ، خوشگل، مقابل زشت و بدگل، جمیل، حسن، خوب مقابل زشت، نیکو و وسیم، خوب‌روی، قشنگ، خوشگل، درخور، لایق، سزاوار، برازنده (از فرهنگ فارسی) است.

تعریف‌های زیبایی را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: دسته‌ای در تعریف زیبایی به شعری زیبا و یا جملاتی دل‌انگیز و خیال‌آفرین و گاهی آرمانی یا تجربی اکتفا کرده‌اند؛ اما دسته دوم بر مبنای فلسفه‌ای خاص به تعریفی منطقی از زیبایی پرداخته‌اند. در فرهنگ بشری ابتدا در یونان باستان به تعریف زیبایی پرداخته‌شده، البته آن‌ها درباره زیبایی محض و خود زیبایی کمتر سخن گفته‌اند، بلکه بیشتر در مورد زیبایی هنری اظهارنظر کرده‌اند. در یونان باستان دو نوع زیبایی را تحلیل کرده‌اند، یکی زیبایی هنری و دیگری زیبایی معنوی و اخلاقی که همان خیر اخلاقی را در برمی‌گرفته است. لذا در مجموع می‌توان گفت، اندیشمندان یونانی از جمله سقراط، افلاطون و ارسطو، زیبایی را با خیر مساوی دانسته‌اند. سقراط این خیر را در سود بخشی جستجو می‌کرده، افلاطون زیبایی اوایل را در عالم مُثُل و حقایق معقول پیدا کرده و ارسطو درباره زیبایی بیشتر بر عناصر هماهنگی، نظم و اندازه مناسب تأکید داشته است.